

KREDIT-MODUL TIZIMI BO‘YICHA TA’LIM OLAYOTGAN TALABALARNING MUSTAQIL ISHINI TASHKIL ETISH

Xolmatova S.K.

CHDPU Bolalar sporti kafedrası

Tayanch so‘zlar: kredit-modul, pedagogika, talab, shart, mustaqil ta’lim, talaba, jarayon, tatbiq, intellektual, salohiyat, kadr, omil.

Ключевые слова: кредитный модуль, педагогика, потребность, условие, самостоятельное обучение, студент, процесс, применение, интеллектуальный, потенциал, кадры, фактор.

Key words: credit module, pedagogy, requirement, condition, independent education, student, process, application, intellectual, potential, personnel, factor.

Mamlakatimizda ta’lim sohasida bo‘layotgan o‘zgarishlar, ya’ni qabul qilingan qonun va farmoyishlar jamiyatimiz ravnaqiga ijobiy ta’sir qilishi shubhasizdir. Ular mamlakatning intellektual salohiyatini oshirishda, davlat ta’lim standarti talablariga javob bera oladigan, yetuk, raqobatbardosh kadrlar tayyorlashda muhim omil hisoblanadi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 oktabrdagi “O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-5847-son farmonida .... oliy ta’lim mazmunini sifat jihatidan yangi bosqichga ko‘tarish, ijtimoiy soha va iqtisodiyot tarmoqlarining barqaror rivojlanishiga munosib hissa qo‘shadigan, mehnat bozorida o‘z o‘rnini topa oladigan yuqori malakali kadrlar tayyorlash tizimini yo‘lga qo‘yish belgilab qo‘yilgan[1]. Ayniqsa, ta’limning oliy ta’limi tizimi bosqichidagi yangiliklar boshqa jarayonlardan o‘zining tizimliliigi, izchilligi va uzviyligi bilan ajralib turadi. Oliy ta’lim muassasalari jamiyatimizga ijodiy tafakkurga ega, bilim salohiyati yuqori bo‘lgan, malakali mutaxassislarni yetkazib berishi bilan o‘ziga xos o‘rin tutadi. Buning uchun, albatta, talabalarga nazariy bilim beradigan pedagoglarning kasbiy tayyorgarlik darajasiga e’tibor qaratilishi muhim ahamiyat kasb etadi.

Oliy ta'lim tizimining birinchi bosqichida ta'lim dasturlari maktabgacha ta'lim tashkilotlari va umumiy o'rta ta'lim tizimi bilan uzluksizlik va uzviylikni ta'minlagan holda talabaning o'quv rejasidagi fanlar bloklarini (gumanitar, matematik va tabiiy-ilmiy; umumkasbiy ixtisoslik hamda qo'shimcha) o'zlashtirishlarini nazarda tutadi.

Hozirgi kunda oliy ta'lim tizimida dars beradigan pedagogik yo'nalishlar bo'yicha bo'lg'usi o'qituvchilarni tayyorlashda ta'lim mazmuni kredit modul tizimi asosida tashkil etilishi, uni tarkibidagi mustaqil ta'lim ishlarini tashkil etish, uning samaradorligini ta'minlashga yetarli darajada e'tibor berilmayotganligi bois, mazkur jarayonga ijodiy yondashishni talab etadi.

“Pedagogika” yo'nalishi kredit tizimi (kredit-modul tizimi) bo'yicha tahsil olayotgan talabalarning mustaqil ishlarini tashkil etish quyidagilar asosida amalga oshiriladi: [3]

- oliy o'quv yurtidan keyingi kasbiy faoliyatga ixtisoslashgan ta'lim modullariga muvofiq;
- oliy ta'lim tizimi tomomnidan u yoki bu pedagogik ta'lim yo'nalishi uchun ishlab chiqilgan namunaviy o'quv rejaga muvofiq;
- oliy o'quv yurti ichki nizomiga muvofiq;
- mutaxassisliklar (yo'nalishlar), fanlar bo'yicha o'quv-uslubiy majmualarni ishlab chiqish va ularning elementlarini nashr etish bo'yicha uslubiy ko'rsatmalar asosida;
- fan dasturlari mazmunida berilgan mustaqil ta'lim ishlari mavzulari va boshqalarga muvofiq.

Fanlarning ish dasturlarini (sillabus) ishlab chiqish uchun mas'ul bo'lgan o'qituvchi mustaqil ishning o'rnini va turlarini belgilaydi. Talabalarning mustaqil ta'lim ishi mavzularini belgilashda uning ta'lim jarayoniga muvofiqligi nuqtai nazaridan sillabusni fan dastur va o'quv rejaga mosligini tekshirish orqali amalga oshiriladi. Mustaqil ta'lim ishlarini tashkil qilishni tartibga soluvchi ta'lim tizimidagi huquqiy-normativ hujjatlarda belgilangan umumiy mezonlar asosida amalga oshirilishi kerak:

- fanlarning ishchi dasturlari to'g'risidagi Nizom talablariga rioya etilishi;
- o'quv kursi bo'yicha fanning ish dasturlarida belgilangan mustaqil ta'lim bo'limining izohlari (mustaqil ta'lim ishini tayyorlash) to'g'risida ma'lumotlar mavjudligi;
- o'quv kursi bo'yicha har bir mustaqil ta'lim ishlariga qo'yiladigan ballarni taqsimlash talablariga muvofiqligi;

- o‘quv jarayoni va mustaqil ta’lim ishlarini talabalar tomonidan tayyorlanishini nazorat qilish va ular faoliyatini baholash mezonlari va standartlarining izchilligi;
- o‘quv kursini tugatish qoidalarini, uzrli sabablarga ko‘ra darsni qoldirgan yoki individual jadval bo‘yicha o‘qiyotgan talabalar bilan ishlash jadvalini tavsiflashda batafsil va aniqlik kiritilganligi.

Muayyan fan bo‘yicha mustaqil ish o‘rnini belgilashda quyidagi jihatlarga e’tibor berish kerak: [2]

- topshiriqlarning mashg‘ulot turiga, shuningdek, uning maqsad va vazifalariga muvofiqligi;
- talabalarining, ayniqsa, birinchi kurs talabalarining yosh xususiyatlari va imkoniyatlariga, shuningdek, mustaqil ishlash ko‘nikma va tajribasiga muvofiqligi;
- mustaqil ish bo‘yicha topshiriqlarning ta’lim jarayonini rivojlantirishning zamonaviy tendensiyalariga muvofiqligi;
- mustaqil ish uchun topshiriqlarning turlari bo‘yicha xilma-xilligi;
- talabalarining mustaqil ishini baholash usullari (ularni baholash mezonlari va ko‘rsatkichlarini aniqlashning tizimliliigi;

1. topshiriqlar fan mazmuniga muvofiqligi;

2. talabalar mustaqil ta’lim ishlarini amalga oshirish uchun ularga berilgan vaqtning yetarliligi va boshqalar).

Uchinchi va undan keyingi kurs talabalarini uchun barcha turdagi mustaqil ishlar ixtisoslashgan va amaliyotga yo‘naltirilgan bo‘lishi kerak. O‘qituvchilar ish turlarini bajarishga qo‘yiladigan talablarni aniqlab olishlari va ular asosida talabalarini baholash mezonlari va ko‘rsatkichlari aniqlab belgilab qo‘yiladi.

Tom ma’noda talabalarining mustaqil ishi samaradorligini oshirishning quyidagi shartlariga e’tibor qaratilsa maqsadga muvofiq bo‘ladi:

1. Dars va mustaqil ishlarning to‘g‘ri uyg‘unligini ta’minlash. O‘quv rejasini optimal tuzilish nafaqat individual kurslarni o‘rganish ketma-ketligi, balki auditoriya va mustaqil ish o‘rtasidagi oqilona muvozanat nuqtai nazaridan ham zarur. Bu yerda har xil turdagi mustaqil ishlarning, masalan, kurs loyihalari va ishlari, hisoblash va grafik ishlari va boshqa vazifalarning mehnat zichligini to‘g‘ri aniqlash muhim rol o‘ynaydi. Bunday rejani tayyorlashdan oldin talabaning vaqt budjeti, uslubiy adabiyotlar mavjudligi va ta’lim tizimidagi milliy an‘analarni hisobga olish jiddiy o‘rganilishi kerak.

2. O‘quvchilarning darsda va undan tashqarida ishini uslubiy jihatdan to‘g‘ri tashkil etish. Talaba va o‘qituvchi o‘rtasidagi munosabatlarni bosqichma-bosqich o‘zgartirish muhimdir. Agar birinchi yillarda o‘qituvchi faol ijodiy

pozitsiyaga ega bo'lsa va talaba ko'pincha uning izdoshi bo'lsa, u holda ular yuqori bosqichga o'tayotganda, bu ketma-ketlik talabani mustaqil ishlashga va o'z-o'zini tarbiyalashga faol intilishga undash uchun deformatsiyalanishi kerak. Mustaqil ish topshiriqlarini bajarish insonni fikrlashga, tahlil qilishga, sharoitlarni hisobga olishga, vazifalar qo'yishga, yuzaga kelayotgan muammolarni hal qilishga o'rgatishi kerak, ya'ni mustaqil ish jarayoni asta-sekin ijodiy jarayonga aylanishi kerak. Bunda yangi axborot texnologiyalari yordam berishi mumkin. Tajriba shuni ko'rsatadiki, talaba zamonaviy dasturiy paketlardan foydalanganda yoki u yoki bu muammoning yechimini o'zi dasturlashtirganda o'ziga yuklangan masalalarni (kurs va diplom loyihalari, test topshiriqlari, turli uy vazifalari) katta qiziqish bilan hal qiladi. Uni yechish jarayonida u mavzu mohiyatini chuqur tushunadi, adabiyotni o'rganadi, uni hal etishning maqbul yo'llarini izlaydi. Bu qiziqish bilan rag'batlantirish. Ushbu bosqichdan so'ng o'quvchini hamkasblar va o'qituvchilar tomonidan bajarilgan ishlarga qiziqish ko'rinishida rag'batlantirish kerak (o'qituvchining maslahatlari, bajarilgan vazifalar bo'yicha «talaba reytingi» haqida ma'lumot va boshqalar).

3. Mustaqil ish jarayonini ijodiy jarayonga aylantirish maqsadida talabani kerakli uslubiy materiallar bilan ta'minlash. Oliy ta'limdagi mavjud holat talabalarni markaziy nashriyotlarda chop etilayotgan zarur adabiyotlar bilan ta'minlash imkonini bermayapti. Bunday holda, hozirda qisman joriy etilayotgan o'qituvchilarning ma'ruza materiallarining elektron nashrlariga o'tish tavsiya etilishi kerak. Shu bilan birga, talabalar bilan muloqot qilishning ushbu usuliga o'tish bunday nashrlarni uslubiy ish deb hisoblash va ro'yxatdan o'tkazish, ularga mualliflik huquqini kengaytirish imkonini beradigan chora-tadbirlarni ishlab chiqishni (ehtimol, bu bizning ichki universitetlarimiz, shu jumladan, bizning ichki universitetlarimizdagi vazifalardan biri) ishlab chiqishni talab qiladi. Bundan tashqari, kuchli axborot manbai – Internet saydlarida mavjud. Yangi texnologiyalarni joriy etish variantlaridan biri elektron darsliklarni yaratish va ulardan foydalanish bo'lishi mumkin, bu sizga o'zgaruvchan misollar va statistik ma'lumotlar ko'rinishidagi dastlabki ma'lumotlarni doimiy ravishda yangilash, modellarning parametrlarini o'zgartirish imkonini beradi, bu esa ularni yaxshiroq tushunishga yordam beradi. Xususiyatlari. Elektron darslikdan foydalanish o'quv fanlari bilan bir qatorda ilmiy-tadqiqot va o'quv-uslubiy ishlarning o'zaro bog'liqligini mustahkamlaydi.

4. Mustaqil ishning tashkil etilishi va borishini nazorat qilish va uni sifatli bajarilishi uchun talabani rag'batlantirish. Bu holat u yoki bu shaklda birinchi uchtasida albatta bo'lishi kerak, shunda nazorat unchalik ma'muriy emas,

balki to‘laqonli didaktik shartga aylanib, umuman talabalarning mustaqil ishi samaradorligiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi.

Adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 oktabrdagi “O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta‘lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida” gi PF-5847-son farmoni.
2. Сайфуров Д.М. Касб- хунар ўқитувчилари малакасини ошириш ва қайта тайёрлаш тизимида масофадан ўқитишнинг илмий-услубий асослари: Автореф. дис. ... пед. фан. ном. – Т.: 2005. – 23 б.
3. Магзумов П.Т. Педагогические основы трудового становления личности школьников: Автореф. дис ... докт.пед.наук. – Т.: 1991. - 41 с.

РЕЗЮМЕ

Mazkur maqola kredit-modul tizimi bo‘yicha ta‘lim olayotgan talabalarning mustaqil ishilarini samarali tashkil etishga bag‘ishlangan bo‘lib, unda mustaqil ta‘lim ishlarini tashkil etish talablari va shartlari borasida fikr yuritiladi.

РЕЗЮМЕ

Данная статья посвящена эффективной организации самостоятельной работы студентов, обучающихся по кредитно-модульной системе, и рассматриваются требования и условия организации самостоятельной учебной работы.

SUMMARY

This article is dedicated to the effective organization of independent work of students studying under the credit-module system, and it discusses the requirements and conditions for organizing independent educational work.